HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אל תתחיל בי שחרית הוא ראש חודש הוא מוצאי שבת הוא תנו רבנן [1]לא תנחשו ולא תעוננו [א]כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות (א)ובדגים: **מתני'** (ב)[ב]המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת: **גמ'** (ג)מכלל דאיכא מידי דחילול שבת הוי ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת מאי היא תחומין ואליבא דרבי עקיבא הבערה ואליבא דר' יוסי: **מתני'** [ג]המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם (ד)קללם בכנוי ר' מאיר מחייב וחכמים [ד]פוטרין: **גמ'** (ה)מאן חכמים ר' מנחם בר' יוסי הוא דתניא ר' מנחם בר' יוסי אומר [2]בנקבו שם יומת מה ת"ל שם לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם (ו)תנו רבנן איש מה ת"ל [3]איש איש [ה]לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס אשר יקלל את אביו ואת אמו (ז)אין לי אלא אביו ואמו [ו]אביו שלא אמו אמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קילל דמיו בו אביו קילל אמו קילל דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה (ח)נאמר כאן דמיו בו ונאמר להלן [4]דמיהם בם מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל [5]אלהים לא תקלל וגו' אם היה אביו דיין הרי הוא בכלל אלהים לא תקלל ואם היה אביו נשיא הרי הוא בכלל (ט)[5]ונשיא בעמך לא תאור אינו לא דיין ולא נשיא מניין אמרת הרי אתה דן בנין אב משניהן לא ראי נשיא כראי דיין ולא ראי דיין כראי נשיא לא ראי נשיא שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו כראי נשיא שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי נשיא כראי דיין שהנשיא אתה מצווה על המראתו כראי דיין שאי אתה מצווה על המראתו הצד השוה שבהם שהן בעמך [ז]ואתה מוזהר על קללתן אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו מה להצד השוה שבהן שכן גדולתן גרמה להן [ח]ת"ל [6]לא תקלל חרש באומללים שבעמך הכתוב מדבר מה לחרש שכן חרישתו גרמה לו נשיא ודיין יוכיחו מה לנשיא ודיין שכן גדולתן גרמה להן חרש יוכיח (י)וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו מה לצד השוה שבהן שכן משונין אלא א"כ ⊗נכתוב קרא או אלהים וחרש או נשיא וחרש אלהים למה לי אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו הניחא למאן דאמר אלהים חול אלא למאן דאמר קודש מאי איכא למימר דתניא (כ)[ט]אלהים חול דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אלהים קודש ותניא רבי אליעזר בן יעקב אומר [י]אזהרה למברך את השם מניין תלמוד לומר אלהים לא תקלל (ל)למ"ד אלהים חול גמר קודש מחול למ"ד אלהים קודש גמרינן חול מקודש בשלמא למ"ד אלהים חול גמר קודש מחול אלא למ"ד אלהים קודש גמר חול מקודש דילמא אקודש אזהר אחול לא אזהר א"כ לכתוב קרא לא תקלל

מאי

אל תתחיל בי. כשבא הגבאי לגבות מס ממנו או קילת העיר אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד שסימן רע הוא לו(מ): **שחרית הוא.** שהיה תובע ממנו חוב אמר לו שחרית הוא ולא אתחיל תחלת מעשה היום בפירעון: **ראש חדש הוא.** המתן לי עד מחר: **מוצאי שבת הוא.** ראשון לימי השבוע: **המנחשין.** כשיוצאין לדרך או כשמתחילין בשום דבר: **מתני' המחלל את השבת.** דחשיב ליה תנא(נ) בנסקלין כגון שחללו במלאכה גמורה: **שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.** כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת ולא המתעסק: **גמ' תחומין ואליבא דר"ע.** דיליף להו מקראי במסכת סוטה (דף כז:): **הבערה ואליבא דר' יוסי.** דאמר ללאו יצאת. ור"ע מודה נמי בתחומים דאין חייבים עליהם כרת דתנן (שבת דף עג.) אבות מלאכות מ' חסר אחת ולא פליג ר' עקיבא: **מתני' עד שיקללם בשם.** שיקלל בשמות הגמורין: **קללם בכנוי.** כגון שדי צבאות חנון רחום: **גמ'** בנקבו יומת היה לו לכתוב מה ת"ל שם אם אינו ענין לו דהא כתיב ונוקב שם תנהו ענין למקלל אביו ואמו. ור' מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל (דף נו.) מהאי קרא ⊗ עד שיברך שם בשם ואפי' לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי ר' מנחם בר' יוסי מחייב עליה: **איש איש כי יקלל וגו' לרבות בת.** שקללה או טומטום שקלל: **אין לי אלא אביו ואמו.** כאחד: **אביו שלא אמו ואמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל.** כלומר סמך קללה בראש המקרא לאביו ובסופו סמך לאמו: **ר' יונתן אומר.** מתחלת המקרא משמע את אביו ואת אמו דאע"ג דוי"ו מוסיף על ענין ראשון משמע נמי א' מהם עד שיפרט לך הכתוב יחדיו כדרך שהוצרך לפרוט בכלאים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופרט בו יחדיו שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו. ואביו ואמו קלל דסיפא דריש ליה רבי יונתן לקמן באלו הן הנחנקין [פה:] לרבות את המקלל לאחר מיתה: **מה להלן בסקילה.** דכתיב [ויקרא כ] באבן ירגמו אותם: **בנין אב משניהם.** דמחד מינייהו לא אתיא דאיכא למיפרך מה לדיין שכן אתה מצווה וחייב מיתה על הוראתו שנאמר (דברים יז) ושמרת לעשות ככל אשר יורוך והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי וגו' ובנשיא איכא למיפרך שכן אתה חייב מיתה על המראתו שלא למרוד בצוויו ולהמרות את פיו שנאמר ביהושע (א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': **לא ראי דיין כראי נשיא.** לא ראיה של זה כצד חמור שנא' בדיין ישנה בנשיא אפילו הכי הוזהר על הנשיא: **שהן בעמך.** עושין מעשה עמך: **באומללים.** בשפלים כמו היהודים האמללים בס' עזרא (נחמיה ג): **חרשותו גרמה לו.** מתוך שהוא שפל הזהיר עליו הכתוב שלא תבזהו ולא תצערהו מפני שנותן צרתו על לבו ומיצר על שפלותו: **שכן משונין.** משאר ב"א אלו לאמללות ואלו לגדולה. וקיי"ל בשחיטת חולין (דף קטו:) כל מה הצד פרכינן כל דהוא כגון שכן משונין דאינו צד חמור דאי צד חמור פריך לאו פירכא היא דאביו נמי אית ביה צד חמור שהוקש כבודו לכבוד המקום: ה"ג **א"כ נכתוב אלהים וחרש או נשיא וחרש.** פי' אלא לא אתיא אביו בבנין אב אלא בהם אינו ענין נכתוב אלהים וחרש וניתי נשיא בהצד השוה לא ראי דיין שהוא גדול שאתה מצווה על הוראתו כראי חרש שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי חרש ששפלותו גרמה לו כראי דיין שאין שפלותו גרמה לו הצד השוה שבהן שהן בעמך אף אני אביא נשיא והכא ליכא למיפרך שכן משונין דהא נשיא נמי משונה הוא: **או נשיא וחרש.** וניתי דיין מינייהו: **אלהים חול.** דהא אלהים דהכא חול הוא ולאזהרת דיין אתא: **אלא למאן דאמר קודש.** וכאן הזהיר על ברכת השם מאי איכא למימר אין כאן קרא יתירא: ומשני **מאן דאמר אלהים חול.** על כרחיך גמר קודש מחול דהא לא אשכחן אזהרה לברכת השם אלא מהכא הלכך מאן דאמר קודש גמר נמי חול מקודש ויש כאן אזהרה לדיין דיליף לה מאזהרה דקדש. וקס"ד במה מצינו גמר ומשום הכי פריך דילמא אקודש הזהיר אחול לא הזהיר:

לא

המחלל שבת. לאו למימר דכל שחייב על שגגתו חטאת חייב על זדונו מיתה דהא איסי דאמר בפ"ק דשבת (דף ו:) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואינו חייב על אחת מהן ופי' הקונטרס וכן ר"ת היינו מיתה אבל חטאת מיחייב אכולהו אלא אתא למימר דכל שאין חייבין חטאת אין חייבין מיתה(ס): **לרבות** בת. הא דאמר (ב"ק דף טו.) השוה הכתוב אשה לאיש היינו היכא דכתיב בלשון זכר אבל היכא דכתיב בלשון איש ממעטינן אי לאו דכתיב ב' זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ואם תאמר הא אמרינן בפרק ארבעה וחמשה (שם דף מד:) גבי שור שהמית שור שור שבעה להביא שור האשה אע"ג דלא כתיב שור איש וי"ל משום דדרשינן התם נגיחה למיתה נגיחה לנזקין והוה ילפינן מיתה מנזקין משום דכתיב (שמות כא) וכי יגוף שור איש: **עד** שיפרט לך הכתוב יחדיו. פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים ותימה אם כן לרבי יאשיה אמאי כתיב בהו יחדיו אלא על כרחך אי לאו יחדיו הוה אמינא דלא יחרוש בשור וחמור כאחד אף על פי שאין קשורין ולא ילבש בגד של צמר ושל פשתים אף ע"פ שאינן קשורין ותפורים כדדרשינן (יבמות דף נה:) תכיפה אחת אינה חיבור שתי תכיפות חיבור והיינו מדכתיב יחדיו אלא מסברא קאמר עד שיפרט לך הכתוב יחדיו: **גמר** קודש מחול. מלאפקיה בלשון אלהים דאי מק"ו למ"ד קודש נמי לא איצטריך לגופיה דניליף מנשיא וחרש אלא איכא למיפרך מה לבשר ודם שכן דואגים ומתביישין בכך:

מאי

מסורת הש"ס

א) ס"א כוכבים, ב) [שבת קנג: ע"ש וד' קנד.], ג) [שבת קנג.], ד) [שבועות לה.], ה) שבועות לו. [עירובין פג. וש"נ], ו) [לקמן פה:], ז) ב"מ לד: לה: לקמן פה: שבועות כז. חולין עח: [מנחות ל: לא. יומא מז:], ח) [לעיל נד. כריתות ה.], ט) ב"מ מח:, י) [קידושין ה: כא. וש"נ], כ) [מס' סופרים פ"ד ה"ה], ל) [בס"א נוסף: הניחא למ"ד אלהים חול אלא למ"ד אלהים קדש מאי איכא למימר], מ) בע"י: לי., נ) [לעיל נג.], ס) [ועי' היטב סוגיא דשבת קנד. הכי קאמר דבר שחייבין על שגגתו חטאת חייבין על זדונו סקילה ועי' תוס' שבת ו: סד"ה הא קמ"ל].

◆

תורה אור השלם

1. לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ: ויקרא יט כו
2. וְנֹקֵב שֵׁם יְיָ מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ בוֹ כָּל הָעֵדָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת: ויקרא כד טז
3. כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ: ויקרא כ ט
4. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם: ויקרא כ כז
5. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר: שמות כב כז
6. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יד

◆

עין משפט נר מצוה

קפו א מיי' פ"א מהל' ע"ז הלכה ד וסמג לאוין נ וטוש"ע י"ד סי' קעט סעיף ג:

קפז ב מיי' פ"א מהל' שבת הלכה א סמג לאוין סה:

קפח ג ד מיי' פ"ה מהל' ממרים הל' ג סמג לאוין לד טוש"ע י"ד סימן רמא סעי' א:

קפט ה מיי' שם הל' א:

קצ ו מיי' פ"ו שם הל' ג סמג שם טוש"ע שם:

קצא ז מיי' פכ"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג לאוין רט טוש"ע ח"מ סי' כז סעיף א:

קצב ח מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה ד וע"ש בכ"מ:

קצג ט מיי' פכ"ו מהלכו' סנהדרין הלכה א:

י [מיי' פ"ב מהל' ע"ז הלכה ח]:

◆

מוסף רש"י

המחלל את השבת. נסקל אם חללו בדבר שחייבים על שגגתו חטאת ועל זדונו סקילה (שבת קנג:). **תחומין ואליבא דרבי עקיבא.** דאמר דאורייתא נינהו והוי מחלל ומיהו אין חייבין לא על שגגתו חטאת כו' (שם). **ואליבא דר' יוסי.** דאמר הבערה ללאו יצאת (שם). **בנקבו שם יומת.** קרא יתירא הוא ותניהו ענין למקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם המיוחד (שבועות לו.). **אין לי אלא אביו ואמו.** שניהם יחד (לקמן פה:) קלל שניהם (חולין עח:). **אביו שלא אמו אמו שלא אביו.** אחד מהם מנין (שם). **אביו קלל אמו קלל.** בתחלתו סמך קללה לאביו, בסופו סמך קללה לאמו (ב"מ צד: וכעי"ז לקמן פה: ושבועות כז. וחולין עח:) למימרא דלאו האי או האי (חולין שם). **משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו.** אביו ואמו משמע נמי או האי או האי (שם). **עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו.** כמו שפרט לך הכתוב בהדיא שור וחמור, דמלאלטריך למכתב יחדיו למעוטינן דאי לא כתביה הוה משמע שלא יחרוש לא בשור לבדו ובחמור. ואביו ואמו קלל דריש ליה להביא את המקלל לאחר מיתה (ב"מ צה.) והא דאביו דרישא דרשינן לה או אביו או אמו, וסיפא לאתויי לאחר מיתה (לקמן פה.).

◆

גליון הש"ס

גמ' נכתוב קרא או אלהים וחרש. קשה דהא צריך קרא דנשיא למלקות דעל לימוד במה הצד אין מזהירין ועיין בתשובת תורת חסד סי' ר"ה: רש"י ד"ה בנקבו וכו' עד שיברך שם בשם. קשה לי הא ממילא לידיה מקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיברך בשם המיוחד בק"ו באם מברך השם בכינוי פטור ק"ו למקלל אביו בכינוי. ולמ"ש תוס' ד"ה גמר י"ל דבשר ודם חמור דמתבייש אבל הסמ"ג בלאוין אות מ' כתב לתרץ הא דנסתפק משה רבינו במברך השם ולא למד בק"ו ממקלל אביו דלמא כיון דחמיר לא סגי ליה בכפרה. א"כ תקשי כנ"ל דלפטור ספיר יש ללמוד מקלל אביו בכינוי ממברך השם בכינוי דהא בזה לא שייך לומר דלמא מברך השם בכינוי פטור משום דחמיר ולא סגי ליה בכפרה דהא אפילו במקלל בשם המיוחד דחמור יותר סגי ליה בכפרה וצ"ע: